

Бранислав Веселиновић
(Универзитет у Новом Саду,
Филозофски факултет)

Изворни научни рад
УДК 811.163.41'282.2(477.11 Loznica)
DOI 10.19090/prj.2022.53.239-270

Примљен: 8. 9. 2022.
Прихваћен: 14. 9. 2022.

ПОСТАКЦЕНАТСКЕ ДУЖИНЕ У ГОВОРУ ЛОЗНИЧАНКИ¹

САЖЕТАК

У овом раду посматрају се постакценатске дужине у говору трију Лозничанки с циљем да се одреди актуелно стање ове прозодијске појаве у лозничком говору, који се традиционално подводи под херцеговачко-крајишки дијалекат, упореди с Вук–Даничићевом ортоепском нормом и утврде сличности и разлике са стањем забележеним у околним говорима, као и да се установи у којем се степену дужине чувају, односно скраћују у идиолектима припадника различитих генерација, што би могло приказати потенцијални пут језичке промене, тј. све чешћу редукцију дужина. Квалитативно-квантитативном методом дужине се анализирају у 12 могућих фонетских положаја. Анализа је показала да се примери забележени у лозничком говору слажу са случајевима у околним говорима и класичној ортоепској норми, али да се дужине у већини положаја не чувају доследно као у датој норми, већ да њихова појава зависи од унутарјезичких процеса – садејства фонетских и морфолошких фактора и разних аналогичности, те да се очекивано највише редукују у говору најмлађег информатора. Како се у одговарајућим положајима може уочити пад индекса фреквенције условљен

¹ Овај рад настао је као резултат теренског истраживања предузетог лета 2021. у оквиру трећег Лингвистичког семинара „Језичка култура – жаргонизми, фразеологизми, дијалектизми у односу на стандардни језик“, који се одржао у НОКЦ „Вук Караџић“ у Тршићу, од 18. до 31. јула, под покровитељством Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Истраживање је предузето под менторством мр Миљане Чопе, сараднице Института за српски језик САНУ, којој овом приликом захваљујем на свему чему ме је досад научила. Захвалио бих и проф. др Жарку Бошњакловићу на корисним сугестијама. За први рад који је настао на основу истог теренског истраживања – о преношењу акцената на проклитику в. Веселиновић (2022).

узрасом, показује се да и спољни чиниоци попут генерацијске припадности и електронских говорних медија, кроз које се првенствено шири данашња употребна норма у Србији, утичу на појаву скраћивања постакценатских дужина у лозничком говору.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: дијалектологија, херцеговачко-крајишки дијалекат, лознички говор, постакценатске дужине, социјални параметри, језичка промена, варијације, ортоепска норма.

1. Увод

Постакценатске дужине прозодијска су одлика новоштокавских дијалеката који су узети за основицу српског стандардног језика, у чијем се акценатском систему подразумевају према ортоепској норми. Према класичној Вук–Даничићевој прозодијској норми, неакцентоване дужине могу се налазити непосредно иза било које прозодеме, било нека од четири акцента било неакцентоване краткоће и дужине, а везују се за одређене морфолошке категорије и лексеме (Subotić i dr. 2012: 99).² Међутим, дистрибуција постакценатских дужина у данашњој употребној норми екавске варијанте српског стандардног језика разликује се од стања описаног и прописаног у време Вука и Даничића, те се у говору младих, високообразованих говорника, који су пореклом како из четвороакценатских, тако и из нечетвороакценатских области, дужине у већој мери јављају једино иза краткоузлазног акцента (Чопа 2019: 42–43), док је тенденција у престижним идиомима Београда и Новог Сада да се дужина скраћује иза сваке могуће прозодеме (Петровић 1996: 93).³ Тиме настаје ситуација у којој се реално стање у говорној пракси супротставља квазиреалном стању у приручницима, заснованом првенствено на некадашњем стању у херцеговачко-крајишком дијалекту, при чему се шумадијско-војвођански дијалекат, приликом кодификације стандардног језика, већ разликовао у погледу дужина (Subotić i dr. 2012: 102). Будући да прозодијска норма, без обзира на неке мање измене (Пецо 1970: 100–102),

² За потпун списак граматичких категорија у којима се према норми појављује постакценатска дужина в. Subotić i dr. (2012: 99–101).

³ У говору Новог Сада у одређеним случајевима могу се чувати дужине иза краткоузлазног акцента, али се у говору младих све више скраћују (Бјелаковић – Марковић 2009: 123; Subotić i dr. 2012: 103).

није суштински мењана од 19. века, конфликтна ситуација у нашој нормативистици још увек није разрешена (Ивић 1998: 484–485; Subotić i dr. 2012: 104).

Редукција постакценатских дужина процес је који је у различитом степену одмакао у дијалектима. Заступљеност скраћивања варира од ситуације у, нпр. косовско-ресавском дијалекту, у којем су дужине у потпуности редуковане, до ситуације у херцеговачко-крајишком дијалекту, где се дужине и даље добро чувају, поготово у говорима који нису у контакту с екавским, док се између њих на средокраћи налази већина говора шумадијско-војвођанског дијалекта, у којима се дужине делимично скраћују и делимично чувају (Ивић и др. 1994: 93–94). У говорима у северозападној Србији, који се налазе на граници двају новоштокавских дијалеката, у више се позиција дужине боље чувају него у главнини шумадијско-војвођанских говора, а у неким се позицијама чешће редукују него у већини говора херцеговачко-крајишког дијалекта (Николић, Б. 1970: 101–102, 118). Стога се и даље не може говорити о општесрпској редукцији постакценатских дужина у свим могућим положајима, већ искључиво о географски разведеној и ванјезички узрокованој тенденцији.

Наиме, како су језичке промене последица и унутарјезичких и ванјезичких чинилаца (Радовановић 1996: 1), од којих зависи и брзина и време окончања или прекида промене (Рајић 2009: 42), скраћивање постакценатских дужина процес је који је условљен различитим фонетским и морфолошким факторима унутар језичког система (Поповић 1968: 91–92; Николић, Б. 1970: 101–102; Ивић 2001: 100–101), али и утицајем социјалних параметара попут пола, узраста, степена образовања, компактности друштвених група и мас-медија (Бошњаковић 2009: 53–57, 66–67). Кад је реч о узрасту, у говору различитих генерација долази до нивелисања дијалектизама према стандарду – уклањају се језичке црте које су у једном варијетету најоучљивије (исто: 56). Пошто је језичке иновације у идиолекту једног информатора тешко пратити у реалном времену, пореде се говори представника различитих генерација, чиме се промене посматрају у *јривидном времену* (исто: 54). Нивелисање према стандардном језику одражава се на различитим језичким нивоима, а најотпорније на промене јесу фонетске особине (Рајић 2009: 42). Тако електронски говорни медији у

Србији, преко којих се просечни говорници широм земље свакодневно сусрећу с употребном реализацијом ортоепске норме (Subotić i dr. 2012: 103; Чопа 2019: 32), утичу да се и међу младима на терену херцеговачко-крајишког дијалекта дужине почињу у више положаја и у већој мери редуковати, али се и даље боље чувају него код говорника са шумадијско-војвођанског и староштокавског терена (Чопа 2019: 42).

Урбанизацијом друштва и другим нејезичким факторима, као што су покретљивост становништа, миграције, медији, ширење и неговање стандардног језика и школство, настају модерни урбани вернакулари, које, с једне стране, одликује смањење и уклањање дијалекатских разлика, а с друге стране, језичке црте градског залеђа које их диференцирају у односу на друге говоре (Radovanović 2003: 179–180). У сусрету двају варијетета, стандардног језика и локалног говора, при нивелацији према престижном идиому и настанку урбаног вернакулара присутне су и варијације у систему – дублетне форме или чак оне којих нема ни у једном од двају идиома (Бошњаковић 2009: 61), а која ће форма бити употребљена у говорној реализацији појединца зависи управо од друштвених критеријума, као и од односа према саговорнику (исто: 53). У градским срединама у Србији језички развој креће се од морфологије, преко изразито маркираних фонолошких одлика до синтаксе (Рајић 2009: 42), а усвајају се облици који су доминантнији и престижнији (Бошњаковић 2009: 64). Тако би се и говор Лознице, градића у северозападној Србији, традиционално могао подвести под херцеговачко-крајишки дијалекат (Ивић 2001: 90; Okuka 2008: 78–79), али се због дијалекатске интерференције са шумадијско-војвођанским и интралингвалне интерференције с екавским стандардом разликује од типичног стања у ијекавским новоштокавским говорима, што се најбоље огледа у описима фонетско-фонолошког система суседног села Тршића, које гравитира Лозници – после стања варијације и превирања (уп. Николић, Б. 1968) екавска рефлексација јата преовладала је над ијекавском (уп. Веселиновић – Марковић 2020). Такође, у лозничком говору повлачи се као маркирана прозодијска одлика и преношење акцената на проклитику, па је у вези с том појавом забележено међугенерациско варирање (Веселиновић 2022).

2. Предмет и циљ истраживања

Предмет овог истраживања јесу постакценатске дужине у говору Лозничанки које припадају трима различитим генерацијама. Циљ истраживања јесте да се испита актуелно стање постакценатских дужина у лозничком говору и упореди са стањем у околним говорима и Вук–Даничићевом прозодијском нормом, заснованом на некадашњем стању у херцеговачко-крајишком дијалекту, под који се лознички говор традиционално и сврстава. Како и унутрашњи и спољни чиниоци утичу на језичке промене, задаци истраживања јесу и да се открије који све фонетски и морфолошки фактори утичу на процесе чувања и редукције дужина у лозничком говору, као и да се установи у којем је степену појава заступљена у идиолектима припадника различитих генерација, што би нам показало потенцијални пут језичке промене, тј. да се постакценатске дужине у испитаном говору све више скраћују. С обзиром на дијалекатску интерференцију с говорима шумадијско-војвођанског дијалекта (Николић 1970: 102) и нивелисање маркираних фонолошких језичких црта према употребној норми, очекује се да ће бити забележено одступање од прописане норме у виду варијација и мање фреквенције постакценатских дужина у одређеним положајима, односно да се у одређеним фонетским позицијама дужине доследно чувају, у другима факултативно, а да се у трећима редовно скраћују (Ивић и др. 1994: 95). Претпостављамо да ће због социјалних параметара узраста и утицаја мас-медија дужине највише бити редуковане у говору најмлађег, а најочуваније у говору најстаријег информатора.

3. Технике прикупљања грађе и методе истраживања

3.1. Корпус

Ради прикупљања грађе начињен је теренски звучни запис разговора с трима информаторима. Звучни запис разговора, који укупно траје 95 минута, забележен је у Клупцима, лозничком приградском насељу, у јулу 2021. године. Разговор је реализован у виду спонтаног интервјуа с већим бројем лица без стриктног упитника. Како би се избегло да

информатори, услед доживљавања ситуације као формалне и жеље да се прилагоде саговорнику, измене свој говор и елиминишу особине које би сматрали маркираним и ознакама непожељног говорења, информаторима није напоменуто да је сврха интервјуа испитивање прозодијских специфичности њихових идиолеката. За потребе овог истраживања није направљена прецизирана листа питања којих би се строго требало придржавати, али је разговор вођен угледањем на 15 тематских модула социолингвистичког интервјуа Вилијама Лабова (Labov 1984), те су заступљене теме попут игара и детињства, брака и свадбених обичаја, слободног времена и свакодневних обавеза у домаћинству, породице и кућног васпитања, као и образовања и школе да би разговор одржао природни ток и говори информатора били приближно подједнако заступљени.

Фонетски транскрипт разговора сачињен је уз помоћ програма *VoiceWalker*⁴ и забележен је у Ворду. За транскрипцију су употребљене традиционалне графичке ознаке за обележавање акцената и постакценатске дужине у српском језику.⁵ У складу с темом рада, из транскрипта су помоћу методе апсолутне ексцерпције издвојени како примери са сачуваном постакценатском дужином, тако и примери са забележеном редукцијом,⁶ па су резултати извршене анализе изнети у раду.

3.2. Информатори

Будући да је циљ истраживања одредити међугенерациско варирање постакценатских дужина у лозничком говору, као информаторке

⁴ Програм за транскрипцију аудио-записа који омогућава понављање његових сегмената ради лакшег и прецизнијег бележења текста.

⁵ Пошто се неакцентована краткоћа подразумева за остале слоге у речи, одговарајући знак /˘/ користи се за потребе анализе само да означи редуковану постакценатску дужину.

⁶ Узуални примери издвојени су на основу постојећих описних речника српског стандардног језика – *Речника српскохрватској књижевној језика* (РМС) и *Речника српскога језика* (РСЈ), а дијалектизми на основу постојеће дијалектолошке литературе.

су одабране припаднице различитих узрасних група,⁷ које су уједно и у сродству.⁸ Информаторке су биле обавештене о томе да се разговор снима и бележи, те сагласне с тим да се забележени материјал објави.

Табела 1: Информације о информаторкама⁹

Информаторка	Годиште	Ниво образовања	Занимање
И1 (Д.О.)	1993.	средња стручна школа	радница у фабрици
И2 (С.О.)	1970.	средња стручна школа	домаћица
И3 (Љ.Ж.)	1948.	средња стручна школа; курс из дактилографије	пензионерка

3.3. Методологија

Анализу смо конципирали према методологији Павла Ивића, коју је изнео у низу својих студија (Ивић 1994, 1998, 2001; Ивић и др. 1994). Према Ивићу, на чување и скраћивање поста акценатских дужина преваходно утиче њихова позиција у речи. Тако се на основу чинилаца *квантитетна и квалитетна преходна слоја* дужине више скраћују иза дугих, него иза кратких слогова, те иза неузлазних, него узлазних слогова. Наиме, поста акценатска дужина понаша се исто иза дугосилазног акцента и претходне поста акценатске дужине, односно краткосилазног акцента и неакцентоване краткоће (Ивић 2001: 96). Затим, кад је у питању *положај слоја с дужином у речи*, дужине се боље чувају у медијалним слоговима, но у финалним. Најзад, у оквиру финалног положаја *према природи слоја* више се редукују дужине у отвореном, него у затвореном слогу. Који ће од наведених принципа бити кључан у позиционом губљењу, разликује се међу говорима (Ивић 1998: 555). Графички се то може представити овако:

⁷ У варијационој социолингвистици узрасну групу чине особе чији је распон старости десет година, временски период који се узима као услов за језичку промену (Рајић 2009: 39).

⁸ Како су информатори жене, као социјални параметар при испитивању језичке промене искључује се пол.

⁹ За детаљније информације о информаторкама в. Веселиновић (2022).

Дијаграм 1: Ивићевих 12 фонетских позиција постакценатских дужина (према Ивић и др. 1994: 97)

Иза неузлазне дужине:	Иза дугоузлазног акцента:	СЛОГ:	Иза неузлазне краткоће:	Иза краткоузлазног акцента:
1	4	Отворени крајњи:	7	10
2	5	Затворени крајњи:	8	11
3	6	Медијални:	9	12

Пошто истовремено делују различити фонетски фактори, дијаграм треба замислити тродимензионално: леву табелицу (положаји 1–6) да је *исјред* или *иза* десне (положаји 7–12) (Ивић и др. 1994: 98). Тиме се објашњава фонолошка хијерархија у редуцији дужина – очувана квантитетска опозиција иза дугих слогова претпоставља постојање квантитетске опозиције иза кратких слогова, па се прво скраћују постакценатске дужине иза неузлазне дужине, односно дугоузлазног акцента, а тек онда иза неузлазне краткоће, односно краткоузлазног акцента, док обрнута појава да се дужина прво редукује иза кратких слогова ни у једном говору није регистрована (Ивић 1998: 555). Нумеричким низовима у колонама (1–3, 4–6, 7–9, 10–12) наглашава се да се дужина прво мора губити у отвореним крајњим слоговима како би се редом губила у осталим (*ibid.*). Сходно томе, на основу чиниоца *квалијетейџа йрејћходној слоја* редуција у левим колонама табелица, тј. положајима иза неузлазних слогова (1–3, 7–9) претходи редуцији у суседним десним колонама табелица, тј. положајима иза узлазних акцената (4–6, 10–12) (*ibid.*). Тако, кад се целокупна хијерархија узме у обзир, положај 1 директно условљава редуцију у положају 2 (по у-оси), 4 (по х-оси) и 7 (по замишљеној z-оси), при чему утицајем на положаје 4 и 7 посредно условљава и редуцију у положају 10, а положај 4 директно условљава редуцију само у положајима 8 (по у-оси) и 10 (по замишљеној z-оси), док уопште не мора да условљава редуцију у положају 7.¹⁰

¹⁰ С тим у вези треба сагледати суд Берислава Николића (1970: 102) да се дужине, на основу његових теренских истаживања у северозападној Србији, боље чувају иза дугоузлазног акцента, него иза краткосилазног, што уопште не мора

Анализа је квалитативно-квантитативно заснована, те је квалитативном методом уочена иновација – редукција поста акценатских дужина, а квантитативном утврђен опсег језичке промене и међугенерациска диференцијација.

4. Анализа емпиријског материјала¹¹

Резултати истраживања изложени су према Ивићевим фонетским позицијама, у оквиру којих су примери деклинабилних речи, глагола и непроменљивих речи разврстани према информаторима.¹² Узимани су у обзир разни фонетски, морфолошки и аналошки фактори који доприносе чувању или скраћивању дужина, као и њихова интеракција. За потребе анализе израчунат је и индекс фреквенције поста акценатских дужина по положајима за сваког информатора појединачно – број забележених примера с очуваном дужином подељен је са збиром случајева чувања и губљења поста акценатских дужина у датом положају. Такође, при транскрипцији и ексцерпцији корпуса нису примећена никаква значајнија одступања у погледу квантитета и квалитета акценатованих слогова – скраћивање дугих акцената и изједначавање краткоузлазног и краткосилазног акцента, својствена у већој или мањој мери престижним идиомима Београда и Новог Сада (Петровић 1996: 107), те је у лозничком говору четвороакценатски инвентар стабилан.

бити општа тенденција – у војвођанским говорима регистрована је обрнута појава да се дужине боље чувају иза краткосилазног, него дугоузлазног акцента (уп. Поповић 1968: 88; Ивић и др. 1994: 133). Исто је стање и сам Б. Николић забележио у источном Срему, који није у контакту с херцеговачко-крајишким дијалектом, те је процес позиционог губљења дужина ту више одмакао (уп. Николић, Б 1964: 27–29).

¹¹ Да би се установиле сличности и разлике у односу на Вук–Даничићеву ортоепску норму и стање забележено у околним говорима, резултати истраживања упоређују се с резултатима испитивања околних говора приказаним у монографијама Берислава Николића *Мачвански јовор* (1966), *Тришћки јовор* (1968) и *Колубарски јовор* (1969) и студији Драгане Радовановић *Говор Ваљевске Подгорине* (2014).

¹² У анализи су представљени примери са забележеном поста акценатском дужином, те по потреби и поједини примери с оствареном редукцијом.

4.1. Поста акценатске дужине иза неузлазне дужине

У говору најмлађег информатора ни у једном фонетском положају није забележен случај с очуваном поста акценатском дужином, што се може представити примерима у конјугацији: *ра̑дѣ* (x4); *ра̑дѣм* (x2), *ра̑дѣиш*, *не̑ ра̑дѣм*; *ра̑дѣмо* (x2), *не̑ ра̑дѣмо*.

У говору средњег информатора у положају 1 поред безброј примера с редукцијом издваја се и неколико примера с очуваном дужином: *кад м̑ла̑д̑а̑ излази из сво̑је ку̑ћ̑е̑; од т̑и̑х̑ сво̑ј̑и̑х̑ б̑ри̑џ̑а̑, ви̑ше с̑и̑ри̑ље̑ња̑ жи̑в̑а̑ј̑и̑џ̑а̑, ши̑о се т̑и̑че̑ о̑б̑и̑ча̑ј̑а̑ ни̑ши̑а̑; кра̑ј̑ња̑, ма̑л̑е̑; до̑ђ̑у̑, њ̑р̑о̑ђе̑, ра̑д̑и̑, ра̑зм̑а̑зи̑; док се у затвореној ултими и медијалном слогу дужине доследно редукују.*

У говору најстаријег информатора забележене су дужине у отвореном последњем слогу: *ни̑је би̑ло ни̑ а̑у̑и̑а̑, о̑ни̑х̑ кли̑к̑е̑ра̑, дв̑анаес̑и̑ хи̑ља̑да̑ ра̑д̑ни̑к̑а̑, њ̑ра̑* (x2); *џ̑ри̑ми̑*; затвореном последњем: *разно̑ра̑з̑ни̑х̑*, те медијалном слогу: *а̑ њ̑н̑фу̑зи̑џ̑а̑ сам се на̑џ̑ри̑мала̑*; али је много чешће да се у сва три положаја неакцентована дужина скраћује.

Забележени примери поста акценатских дужина у датим положајима углавном одговарају регистрованом стању у околним говорима, па је у највећем броју примера с две узастопне поста акценатске дужине скраћена она последња (уп. Николић 1966: 199; 1968: 382; 1969: 11–13; Радовановић 2014: 30–50). Такође, иако је у неколико примера иза поста акценатске дужине сачувана она друга – *о̑б̑и̑ча̑ј̑а̑, ра̑зм̑а̑зи̑* (И2), *а̑у̑и̑а̑, кли̑к̑е̑ра̑* (И3), те постоји низ од две поста акценатске дужине својствен херцеговачко-крајишком дијалекту (Ивић 1994: 130), забележени су и примери позиционог губљења обеју поста акценатских дужина: *ра̑д̑ни̑к̑а̑* (И1), *џ̑ри̑џ̑и̑* (И1, И2), *џ̑ри̑џ̑а̑* (И3 x 4), *к̑и̑ломе̑џ̑а̑ра̑, мо̑џ̑и̑ће̑, на̑џ̑џ̑о̑м* (И3). Међу њима издвајају се редукције обеју дужина иза дугосилазног акцента (*џ̑ри̑џ̑а̑, ра̑д̑ни̑к̑а̑*), иза ког није регистрован ниједан случај с очуване обе дужине. Уз то, будући да не постоји потврда ни о низу од три узастопне поста акценатске дужине (*џ̑н̑фу̑зи̑џ̑а̑*), може се говорити о избегавању нагомилавања дугих слогова у лозничком говору, чиме се приближава главнини говора шумадијско-војвођанског дијалекта (Поповић 1968: 84; Ивић и др. 1994: 95).

Ограничења за позициону редукцију представљају одређени морфолошки и семантички моменти – дужина се у отвореној ултими чува у генитиву множине именица (*б^рӣџа̄, д^бича̄ја̄*¹³), што је одлика главнине говора херцеговачко-крајишког дијалекта (Николић, М. 1991: 57–58). С тим у вези, како ни код једног говорника нису заступљени низови од две дужине иза дугосилазног акцента (*ж^рӣџа̄в^а*), нити низ од трију поста акценатских дужина (*ӣнф^уз^иџ^а*¹⁴), код информатора који донекле чувају дужину у положају 1 и двајају се и примери у којима је редукована дужина у медијалном слогу непосредно иза дугосилазног акцента, а чува се она у крајњем отвореном слогу: *ж^ив^аџа̄* (И2), *ра̄д^нӣк^а* (И3).¹⁵ Тиме се фонетски избегава нагомилавање дугих слогова (уп. Ивић 1998: 556), а чува дужина у наставку генитива множине као дистинктивно обележје дате морфолошке категорије (Ивић и др. 1994: 97). Премда се у одговарајућим морфолошким категоријама из отворене ултими фонетски условљена редукција аналошки шири и у друга два положаја (Ивић и др. 1994: 96), занимљиво је да су забележени и примери чувања поста акценатске дужине у крајњем отвореном слогу у оквиру презентске парадигме (*ра̄д^гӣ, го̄ђ^у; ра̄зм^аз^и*), а нису у крајњем затвореном и медијалном слогу (*кӯџ^иџ^им, го̄ђ^емо; о̄дс^аџа̄в^ам, ӣо̄д^ел^иџ^имо*). Регистровани су и примери чувања дужине у наставцима придева: *кра̄ј^нџа̄, ма̄л^е* (И2), *разно^ра̄з^нӣх* (И3).

Међутим, пошто је у истим категоријама забележено мноштво примера са скраћеним дужинама (*ӣо̄д^гӣн^а; ра̄д^нӣ, ра̄д^но̄ј; го̄ђ^е*), чување поста акценатске дужине иза неузлазне дужине није доследно у испитаним

¹³ У овом примеру најбоље се огледа семантичка улога поста акценатске дужине на ултими (Subotić i др. 2012: 103) – пошто је дужина на суфиксалној морфеми *-aj-* лексичка, морфолошком дужином избегава се хомофонија с генитивом једнине *д^бича̄ја̄*.

¹⁴ Иако је трећа дужина у низу скраћена, а прва је лексичка, управо друга представља граматичку дужину која има семантичку улогу да означи генитив множине (Subotić i др. 2012: 103).

¹⁵ Како је у говору прве информаторке уочена потпуна редукција поста акценатских дужина иза неузлазне дужине, исти облик код ње је забележен без такве дужине – *ра̄д^нӣк^а* (И1).

идиолектима. Међугенерациска диференцијација редукције према положајима представља пут језичке промене у току – у говору најстарије информаторке спорадично се чува дужина у сва три положаја, у којима је у говору најмлађе дужина доследно скраћена, док се у говору средње информаторке огледа фаза превирања – дужина се у одређеним морфолошким категоријама чува у положају 1. Стога редовна редукција у говору прве информаторке и скоро па доследна редукција у говорима друге две информаторке указују на тенденцију да се поста акценатска дужина иза дугосилазног акцента и претходне поста акценатске дужине у лозничком говору у потпуности уклони. Тако се лознички говор приближава стању забележеном у Мачви, где се дужина факултативно чува само у положају 3 (уп. Николић 1966: 199–200), а удаљава од стања забележеног у тршићком говору, где је варијација поста акценатске дужине заступљена само у положају 1 (уп. Николић 1968: 382).

4.2. Поста акценатске дужине иза дугоузлазног акцента

У говору првог информатора доста се добро чувају поста акценатске дужине у последњем отвореном слогу: *корóнѐ* (x2), *сѝрáнѐ* (x2); *гáнã* (x3), *ђáкã*, *жмѝркѝ*, *иáрã* (x2), *љѝдѝ* (x2), *ѝрòблѝмã*; *гòдѝшѝѝ*. Забележене су дужине и на крајњем затвореном слогу: *врѝшѝшѝм*, *жѝвѝм*, те дужине у медијалном слогу: *ѝѝшѝãње*; *ѝрѝбѝнѝцã*.

У говору другог информатора исто се добро чувају дужине у положају 4: *ѝáжњѝ*, *рѝкѝ*, *слáђѝ*, *снáѝ* (x2), *сѝрáнѝ*, *шáлѝ*; *врáшѝã* (x2), *гáнã*, *кафѝћã*, *крѝвѝнã*, *ѝрòблѝмã* (x3); *жѝвѝ* (x2), *ѝòзãбãдã*. У положају 5 забележен је само пример *њѝнòѝ*, док у положају 6 све регистроване дужине припадају глаголима: *òбѝчѝш се*, *рáдѝћи*; *ѝѝћѝш ме*.

У говору трећег информатора такође се добро чувају дужине у отвореној ултими: *вѝскòзѝ* (x2), *лáвѝ*, *жмѝрѝ*, *корòнѝ*, *ѝрòѝзвòдѝђѝ*, *цѝлѝлòзѝ*; *гáнã* (x2), *дѝшлòмã*, *иáрã*, *мѝслѝ*, *месѝцѝ* (x4), *ѝрòблѝмã*, *сáшѝѝ*, *срѝдсѝãвã*; *лѝѝѝ* (Гмн.); *сѝкѝ*, док за затворену ултиму нема потврда у испитаном

идиолекту. Што се медијалних слогова тиче, забележено је неколико примера: *виђање*, *конијакѝи́рање*; *и́рево́зѝ*; *гојуња́во ме*.¹⁶

Забележени примери одговарају случајевима у суседним говорима (уп. Николић, Б. 1966: 200; 1968: 383; 1969: 11–13; Радовановић 2014: 54). Тако се издвајају постакценатске дужине непосредно иза дугоузлазног акцента у презенту глагола I врсте с дугоузлазним или краткосилазним акцентом у инфинитиву – *обу́чеи се* (И2), *се́ку* (И3), те у глаголским именицама у медијалном слогу – *и́и́и́ање* (И1), *виђање*, *конијакѝи́рање* (И3), што није општа особина херцеговачко-крајишког дијалекта (Николић 1970: 102). Према је у питању изоглоса која повезује говоре северозападне Србије (Николић 1970: 118), и у овим категоријама забележена је позиционо условљена редукција у испитаним идиолектима – *и́окра́дѝ* (И1), *исе́ку*, *се́ку* (И3); *гојисѝи́вање* (И1), *и́она́шање*, *и́ридржа́вање*, *разме́и́вање*, *разме́вања* (И3). Акценатски лик *ње́но́* (И2) слаже се с уоченим случајем у Мачви и Ваљевској Колубари (уп. Николић 1966: 222; 1969: 25). Изоглоса која повезује лознички говор с околним (уп. Николић 1966: 201; 1968: 386; 1969: 15; Радовановић 2014: 53) јесте и секундарна дужина у дијалекатском облику футура I – *и́у́и́еи ме* (И2).

Будући да се постакценатска дужина боље чува непосредно иза дугоузлазног акцента него неузлазне дужине, продуктивнија је њена дистинктивна, тј. семантичка улога. Тако је уочена тенденција да се дужине у положају 4 добро чувају у генитиву једнине именица женског рода на *-а* (*коро́нѝ*), што се може тумачити избегавањем хомофоније с хомоморфима у деklinацији (Subotić i dr. 2012: 103), као и у генитиву множине именица свих родова (*и́робле́ма*, *месѝѝѝ*), чиме се слаже са забележеном појавом у напоредном положају 1.

Како се постакценатска дужина недоследно чува непосредно иза дугоузлазног акцента, њена појава у датим положајима постаје факултативна, чиме се лознички говор удаљава од регистрованог стања у

¹⁶ У овом примеру дужина се добро чува јер је последица контракције вокала (уп. Ивић 1994: 161), а налази се и у енклизи (уп. Николић 1970: 55).

(x3), *òv̄* (x2), *òn̄o* (x8), *òn̄u*, *sv̄àk̄i*, *sr̄èdn̄e*, *sr̄čan̄i*, *īd̄ōt̄a* (x3); *v̄iīu*, *ml̄āh̄i*, *sīār̄ij̄a*, *sīr̄òžij̄a*; *b̄aīu*, *b̄ūđe*, *v̄iīcī*, *z̄av̄isī*, *z̄av̄r̄iī*, *īđe*, *īz̄lom̄i*, *īzn̄ājm̄l̄uū*, *k̄uīuū*, *l̄ājū*, *nas̄l̄èh̄uj̄e*, *n̄òsī*, *òđmor̄e*, *òđe*, *òđū*, *īd̄žel̄e*, *īd̄čō*, *r̄èkō* (x4), *sv̄iđi*, *ub̄āc̄uj̄e*, *ūzm̄e* (x2), *ūlaz̄i*, *č̄eš̄l̄ā*; *ònd̄a* (x6), *īd̄sl̄e* (x2), *ūvec̄e*; *b̄d̄l̄e* (x2), *br̄žj̄e*, *v̄iīš̄e* (x8), *ḡūžj̄e*, *sl̄ābij̄e* (x2). Забележене се дужине и у крајњем затвореном слогу: *m̄eš̄eī*, *òb̄ič̄aj̄*, *r̄d̄h̄āk*, *sīd̄l̄ār*; *k̄d̄ n̄ās* (x3), *s̄ā mn̄ōm*; *gr̄ūīōm*, *n̄èk̄iīx* (x2), *òv̄aj̄*, *òv̄iīx*, *òn̄āj̄*; *v̄d̄l̄īm* (x2), *m̄iīsl̄īm*, *īd̄īleḡām*, *s̄eīīīm*, *ūkl̄oīīm*; *d̄iēīi*. У испитаном идиолекту забележене су дужине и у медијалним слоговима: *ḡev̄ēra*, *ḡiīn̄ār̄ā*, *òb̄ič̄aj̄ā*, *òb̄ič̄aj̄i*, *r̄òl̄n̄iīcīōn̄sī*; *b̄ūīīīk̄ā*, *īd̄ḡiīn̄ā* (x3), *īr̄òiz̄v̄òđj̄*; *ū r̄ūke*; *m̄eđiīcīīn̄sk̄ū*, *n̄ez̄ah̄v̄ālan*; *z̄āđn̄iī je*; *b̄āīc̄a se*, *v̄er̄ūīīe*, *v̄d̄l̄iīīe*, *m̄d̄l̄īm īīe*, *òđēmo*, *īd̄č̄e se*, *sīākov̄āna*, *ūđāla*, *ūzm̄ēmo*; *īīīā h̄e vam*; *j̄eđn̄oīīāvn̄o* (x7), *n̄èk̄ākō*, *n̄d̄rm̄āln̄o* (x3), *òđāv̄n̄o*, *īr̄èñūīīno* (x2), *ūžj̄ivo*, *ūīr̄āv̄o*; *v̄iīīē sam*, *v̄iīīē se* (x2), *gr̄ūīāc̄ij̄e je*, *gr̄ūīāc̄ij̄e se*.

У говору најстарије информаторке забележено је мноштво примера са постакценатском дужином у отвореној ултими: *ār̄miīj̄e* (x3), *b̄āñj̄e*, *b̄ol̄niīc̄e*, *v̄èz̄e* (x2), *n̄èz̄iođe*, *īāl̄iīj̄e*, *īēnz̄iīj̄e*, *īr̄āks̄e*, *ūl̄iīc̄e*, *f̄ābr̄ik̄e*; *gr̄ūīā* (x2), *gr̄ūīē*, *gr̄ūīō* (x2), *ḡūīō*, *z̄āđn̄iī*, *īīcīū*, *k̄ūh̄n̄ē*, *m̄iīl̄ō*, *m̄ūz̄iīck̄e*, *n̄èk̄ā* (x3), *n̄èk̄e* (x3), *n̄èk̄i* (x11), *n̄èk̄i* (Гмн.), *n̄èk̄ō*, *ñ̄eīōv̄ō*, *òv̄ā* (x4), *òv̄e*, *òv̄ō* (x2), *òn̄ā*, *òn̄e* (x3), *òn̄ō* (x23), *òn̄ū*, *īr̄d̄iīl̄e*, *sv̄āk̄ō*, *īīēh̄n̄iīck̄ū*, *īd̄ōt̄a* (x3), *īr̄èh̄ā* (x2), *īr̄èh̄e*; *v̄èh̄e*, *v̄èh̄i*, *īd̄r̄e*, *ml̄āh̄ā*, *ml̄āh̄e* (x2), *n̄āīcīr̄òžij̄a*, *sīār̄ij̄a*, *sīār̄ij̄e*, *sīār̄ij̄i* (x2), *sīār̄ij̄ū* (x3), *ūžj̄i*, *č̄eš̄iīh̄e* (x2); *b̄ōmb̄ar̄ḡuj̄e*, *b̄ūđe* (x5), *b̄ūđū*, *v̄iđi* (x2), *īl̄ēđā*, *ḡeīcī*, *ḡd̄bij̄e*, *ḡd̄h̄v̄aiīī*, *z̄āīv̄or̄i*, *zīr̄āb̄i*, *zn̄ājū* (x2), *īđe* (x2), *m̄iīsl̄i*, *n̄āīr̄av̄e*, *n̄òs̄e*, *n̄òsī* (x2), *òđe* (x3), *òkr̄eīh̄e* (x2), *òs̄eīīi*, *òsīār̄i*, *òīīīīō*, *īd̄iīīōv̄ō*, *īr̄āīīi*, *īūcīīi*, *īūīīūj̄e*, *r̄eāīōv̄ō*, *r̄èkō* (x5), *s̄eđn̄e*, *sīār̄iīn̄e*, *sīīīīn̄e* (x2), *īr̄āīj̄e*, *īr̄èb̄ā*, *ūzm̄e* (x2), *ūmr̄ō*, *č̄èkō*, *č̄ūđe*, *č̄ūj̄e* (x3); *īd̄iīīn̄e*, *gr̄ūīō*, *m̄āloīr̄e*, *ònd̄a* (x10), *īd̄sl̄e* (x4), *ūvec̄e* (x2); *b̄d̄l̄e*, *v̄iīīē* (x2), *m̄āñj̄e*; *z̄ā ḡv̄ā*, *ī īō*, *ū īr̄i* (x2). Издвајају се и примери у затвореној ултими: *ḡiīab̄eīīīc̄ār*, *v̄āz̄ḡūx*, *īz̄iōv̄ōr*, *m̄eš̄eī* (x2), *n̄ēmoīh̄*, *òīīk̄āz* (x3), *īd̄žār*,

ирдшлосїи, рєчнїк, слўчāj, шєхничār (x2), шєчнбсїи, ўченик; дакшїлоїрафїјом; бдљїх, грўїої (x2), грўїом, млājїх, двāj, днāj, днїх; нājїисмєниїх (x2); бўдєш, вїдїм, вдлїм (x2), їїрām, їдєм (x6), їдєш, јєдєм, мїслїм (x6), ддєм (x2), дсїавїм, ўклоїїм, чўїкām; дїєїш (x2), ўвєк (x3); дд нās. У медијалним слоговима такође је забележен низ примера са сачуваним дужинама: їāсовдā, їдвбā, їддїшїиє, из двдрїшїиā, у двдрїшїиє, у двдрїшїиу, ддкїоркa, крāsїāvцє, млāдєнци, дбзїром (x2), їджāрa, їрāvїлник, їрāўнучāди, їўцāњє, склāдїшїиā, сїārбсїи, їрājєдијa, цєвовдї, шїўїбвци; āўїā, їддїнā (x5), кїлоїрāmā, кликєрā, крāsїавāїцā, їдслєдїцā, їрāvїлā, сїрўкбвā, фїлмбвā, хїљāдā (x2); гїїнўїиє, гўāлно, зāдовбљни, мдїўћє, наздвїїдзнāїїшї (Гмн.), нєїрисїбїјно, дїāsни, їрāvїлан, сїддрāзўмнї; вддїмо, дєсї се, ддбїлā (x2), їдємо, јєдємо (x2), ддржāлa, дкрāћāло, їдднєлā (x2), їдчєло, скўїїмо, срєїїā їa, ўдāлa се, ўзєлї (x4); бўквāлно (x4), їнāчє (x2), јєдносїāvно, нєїāїївно, нєморāлно, ндрмāлно (x6), ддāвно, сїддрāзўмно, ўїрāво; дндā сам (x2), дндā смо (x2), дїєїш сї се, їдслє ми, їдслє сам, їдслє се, їдслє смо, ўвєк је, ўвєк сї; їрєдā мє.

Представљени примери слажу се са случајевима у околним говорима (уп. Николић 1966: 200; 1968: 382; 1969: 11–13; Радовановић 2014: 54), те је дуг тематски вокал *-e-* у глаголима IVa (*наслєћујє*) и IVб Белићеве врсте (*ддбїцїє, чўјє*), чиме се лознички говор слаже с говорима шумадијско-војвођанског дијалекта, а одступа од већине херцеговачко-крајишких (Николић 1970: 119). Међутим, и у тој категорији забележене су позиционо условљене редукције дужина – *закāзујє, вєрујєм, куїујєм, їāмєїујєм, ддбїцїємо, їрїјāvљујємо* (И1); *ддбїцїє, їрдбїцїє, ддбїцїєш, ўбїцїє се* (И2); *ддбїцїєм, ддбїцїємо, смєњујє се* (x2) (И3). Дуг је и вокал у генитиву једнине показне заменице *їдїā*, како је забележено и у Ваљевској Колубари (уп. Николић 1969: 15).

Неакцентоване дужине настале контракцијом вокала у једнини мушког рода радног глаголског придева доследно се чувају (Ивић 1994: 161) – *їдчб* (И2); *рєкб* (И2 x 4, И3 x5); *дїшшїб, їдшшїовд, рєāовд, чєкб* (И3). Стога су забележени у сва три идиолекта и примери аналошког ширења дужине на наставак *-o* који није добијен контракцијом вокала, при чему је

ширење редукције, названо и морфолошким скраћивањем (Ивић и др. 1994: 96). То се у извесној мери види у презенту глагола, те се варијантна краткоћа из парадигматског крајњег отвореног слога (*ùġē* : *ùġě*) факултативно шири аналогijом на тематски вокал и у осталим фонетским положајима (*ùġēш*, *ùġēмо* : *ùġěш*, *ùġěмо*). Морфолошка аналогija не иде само градативним редоследом у оквиру положаја иза неузлазне краткоће, него и према напоредним фонетским положајима – дужине у крајњем затвореном и медијалном слогу нестају и угледањем на стање иза неузлазне дужине (*ġōĥěм*, *ġōĥěмо*). С друге стране, како се отворена ултима најчешће налази у флективним наставцима (Ивић и др. 1994: 98), поста акценатска дужина добро је очувана у непарадигматским слоговима именица (*òбичāј*, *òбичāји*), придева (*нèзāхвāлан*) и непроменљивих речи (*ўвèк*, *бўквāлно*). Штавише, у твореницама чувању лексичких дужина доприноси и аналогija према мотивној речи (*ġòкшòрка*, *нèмòћ*; *ўрèмāли*; *свāкоġнèвно*, *шрèнўшно*) (Ивић и др. 1994: 102).

Међутим, истовремено с аналошким губљењем дужина у флексији, у лозничком говору одражава се и једна супротна тенденција, присутна и у позицији иза дугоузлазног акцента. Наиме, пошто у генитиву једнине именица женског рода на *-а* поста акценатска дужина има улогу диференцијалног обележја наспрам хомонимичних облика у парадигми (Subotić i др. 2012: 103), у датим се случајевима без обзира на реченични контекст дужина код сва три информатора добро чува, нпр. *јā сāмо нè бих вòлела из кўĥè ġа изāĥем* (И1), *рòђена сам сегамġèсèие ìòġинè óвде у лòзници* (И2), *иòсле ииè нèкè нèзìòġè ġòђе нèшìиò лèиò* (И3). Тако је забележено и безброј примера генитива множине именица у којима је позиционо редукована поста акценатска дужина у наставку, али се дужина у медијалном слогу чува као дистинктивно обележје категорије (Ивић и др. 1994: 97) – било да је у питању хомонимичан облик (*хìльāġā*), непостојано *а* (*крāсìтāвāцā*) или множинско проширење (*фìлмòвā*), у чему се огледа садејство фонетских и морфолошких фактора у конзервирању поста акценатских дужина. За разлику од тога, ретки су примери редукције дужине у медијалном слогу иза неузлазне краткоће, како граматичке – *ìòġинā* (И2, И3), *кìломейāрā* (И3), тако и лексичке – *мòўĥè*, *нāòйāкòм* (И3). Да је интеракцију позиције слога у речи и морфолошких критеријума битно

сагледати види се и по дужинама насталим старим преношењем акцената на проклитику, које се угледањем на непренесени дугосилазни акценат добро чувају у деклинабилним речима (*ў ірїи, кѡд нās, ў рўке*), али се у споју *нѣ знām* доследно губи дужина код све три информаторке због процеса морфолошког скраћивања код глагола (Ивић и др. 1994: 146).

Показује се да се код сва три информатора добро чува поста акценатска дужина у крајњем отвореном слогу у оквиру модела *країкоузлазни акценатї + неакценїована країкоћа + неакценїована дужина*, који је заступљен у компаративу и суперлативу придева (*сїārїјā, нāјсїрѡдѡжїјā*) и прилога (*слāбијѣ, нāјбїиїнијѣ*), презенту глагола префиксала (*нāмесїї, нāїравѣ*), као и другим вишесложним речима (*ог ѡсобѣ, срчанї, иїѣхничкў, груїāчијѣ*). Доследно или претежно чување дужине у овом моделу карактеристично је и за суседне говоре Ваљевске Колубаре и Подгорине (уп. Николић 1969: 11; Радовановић 2014: 38). Како се поста акценатска дужина чува у отвореним слоговима 3. л. јд. и мн. презента, добро се чува и у осталим слоговима презентске парадигме (*иѡїунѣ-иѡїледāм-иѡрѡславїмо*).

Дужине се поред свих поменутих критеријума чувања и редукције могу околинално скраћивати иза неузлазне краткоће при бржем говорном темпу (Поповић 1968: 88): уп. *...бїла с њїма иѡ цѣѡ гāн свāкї гāн ѡїѣїи нѣкāко вїиїѣ сāд ӣмāм врѣмена зā њѣїа ѡ за ӯнука оовај/* (И2), где реченична интонација прати информативни фокус исказа, а скраћене су дужине у сва три положаја. На основу ученог стања лознички говор слаже се с околним, у којима су исто забележена спорадична скраћивања краткосилазног акцената, и то најчешће у флексији (уп. Николић 1966: 199, 1968: 382; 1969: 11–13; Радовановић 2014: 30–50).

4.4. Поста акценатске дужине иза краткоузлазног акцената

У говору првог информатора забележене су дужине непосредно иза краткоузлазног акцената у крајњем отвореном слогу: *гѣцѣ, жѣљѣ; мѣнѣ, нї јā, њѣїā, сѣбѣ; свѣїā (x3); бѡрѣ, зѡвѣ (x2), ӣмā (x7), ӣрїјā (x2), ӣѡчї, ӯмѣ; коликѡ, овакѡ, сāдā (x2), ӣāдā, ӣāкѡ (x2), ӣѡликѡ (x5)*. Заступљене су и

гѐцѡм (x2), *ӣпрѡм*, *сѐс̄т̄рѡм*; *јѐд̄ан* (x2), *ш̄ак̄ав*; *с бѡжѡм*, *јѐднѡм*, *мѡјѡм* (x2), *свѡјѡх*, *свѡјѡј*, *ш̄вѡјѡм*; *јѡрѡиш* (x2), *ӣм̄ам* (x11), *ӣм̄аиш*, *навѐдѐм*, *нѐ г̄ај*, *нѐ рачун̄ам*, *ӣрѡс̄т̄иш*, *ӯӣѡзн̄ам*, *ч̄ӣш̄ам*; *г̄ан̄ас* (x5), *јѐднѡм* (x2), *међу̀ӣш̄ам* (x2), *нѐмѡј*, *нӣјѐднѡм*, *ӯл̄авнѡм* (x10); *ӣ мѡј*, *ӣ ѡн*, *кѡд мѡи*, *ѡд ш̄ѡи*. Забележене су и постакценатске дужине иза краткоузлазног акцента у медијалним слоговима: *гр̄х̄ӣш̄а̄ње*, *ѐкс̄илѡзију*, *ӣпра̄њем*, *ӣнф̄у̀зӣја*, *ӣс̄ир̄авка*, *ман̄ӣш̄а̄ње*, *ӣрѡд̄ав̄нициу*; *ӣрѡд̄лѐм је*; *с̄ӣрӯчӣш̄а*, *ӯслѡв̄а*; *са гѐцѡм се*; *бенефӣцӣран̄и*, *гѡм̄а̄ш̄ѐ*, *грӯӣарскѡ*, *ѡснѡвно*, *ӣѡвл̄а̄ш̄ӣена*, *ӣѡкѡјни*, *седамдѐсѐтӣѡ*, *ш̄ѐкс̄т̄ӣш̄л̄ни*, *ш̄ѐкс̄т̄ӣш̄л̄н̄у*, *ф̄ин̄ал̄нѡи*; *ш̄ак̄вѡ је*; *з̄ал̄ѐӣш̄*, *злоӯӣѡӣрѐб̄л̄ав̄ам*, *ӣзвл̄ачено*, *на̄ӣш̄ӣѐ*, *нѐ гѡш̄ѐ* (x2), *нѐ р̄а̄д̄ӣм*, *ѡбл̄ач̄иш*, *ѡдл̄ѐӣш̄*, *ѡдс̄ӣав̄ам*, *ѡкѡӣав̄ам*, *ѡкрѐнѐ*, *ӣѡдѐл̄ӣмо*, *ӣѡзѡв̄у ме*, *ӣѡкв̄ар̄и*, *ӣѡн̄а̄ш̄ам*, *ӣѡн̄а̄ш̄аиш*, *ӣрӣӣрѐм̄ӣмо*, *р̄азм̄ӣш̄љам*, *рѐш̄ав̄ам*, *смѐјѐм се*, *ӯб̄ачена*, *ӯбӣјам*, *ӯбл̄аж̄и*; *мѡдѐрно*, *мѡр̄ал̄но*, *ӣензиѡнѐрск̄и*; *ш̄а̄г̄а је*, *ш̄а̄г̄а сам*, *ш̄а̄г̄а су*, *ш̄акѡ ми је*, *ш̄акѡ сам*, *ш̄акѡ смо*, *ш̄акѡ су ми*; *ӣз шкѡле* (x2), *на р̄а̄дном*, *ӯ шкѡли*, *ӯ шкѡлу* (x2).

Забележени примери одговарају стању у суседним говорима (уп. Николић 1966: 200–201; 1968: 384–386; 1969: 14–15; Радовановић 2014: 51–53). Тако су заступљене дужине у генитиву и акузативу једине именичких заменица (*мѐнѐ*, *сѐбѐ*, *њѐӣа*), придевске заменице *свѐӣа*, као и у прилозима *с̄а̄г̄а*, *ш̄а̄г̄а* и *г̄ан̄ас*. У испитаним идиолектима није заступљено дужење пред сонантом колико је у околним говорима (Николић, Б. 1970: 105), али се ипак издвајају одређени случајеви. Пример постакценатске дужине у суфиксу *-анин* (*Клӯӣч̄ани*) слаже се са забележеним случајевима у Тршићу, Колубари и Ваљевској Подгорини (уп. Николић 1968: 386; 1969: 15; Радовановић 2014: 52). Такође, код друге и треће информаторке забележен је дублетни однос *јѐдан* : *јѐд̄ан*, што је одлика и говора Тршића (уп. Николић 1968: 386). Међутим, као одраз интерференције с употребном нормом у говору првог информатора дублетизам је сведен на престижни акценатск лик – *јѐдан* (x3). Док су у суседним говорима доследно заступљена дужења пред сонантом у именицама на *-изам* и једини мушког рода придевских заменица попут *њѐѡв* и *к̄ак̄ав*, код најстарије

информаторке регистровани су дублетни односи у именици *орјанизам* : *орјаниз̄ам*, те у показној заменици *ӣа̄кав* : *ӣа̄ка̄в*. Оно што издваја лознички говор од забележених стања у околним јесте појава поста акценатске дужине и у једнини женског и средњег рода дате заменице у идиолектима старије и средње информаторке (*ӣа̄кв̄а*, *ӣа̄кв̄о*), вероватно према аналогји с мушким родом, као и с дужинама у одређеном придевском виду, какав је случај с присвојним заменицама у Мачви – *ӣв̄о̄ја* (уп. Николић 1966: 221).

Поста акценатске дужине у говорима информаторки доследно се чувају у крајњем затвореном и медијалном слогу, док су у крајњем отвореном забележени ретки примери скраћивања дужине, и то највише међу прилозима: *ӣо̄лик̄о* (И1), *о̄ва̄к̄о* (И2), *ӣа̄к̄о* (И3). Није регистрован ниједан случај скраћивања поста акценатске дужине у именичкој деklinацији, па је тенденција чувања граматичке дужине у генитиву једнине именица женског рода на *-а*, уочена непосредно иза дугоузлазног акцента и неузлазне краткоће, у положају 10 константа (*г̄е̄ц̄е̄*). Доследно се чувају и дужине у отвореној ултими настале контракцијом вокала (*ӣо̄с̄о̄*, *с̄а̄з̄н̄о̄*), као и дужине пренесене на проклитику (*нӣ ја̄*, *не̄ см̄е̄*). Спорадично скраћивање у положају 10 може се тумачити као последица скраћивања у напоредним положајима 1, 4 и 7 (Ивић 2001: 97), а забележене су и окационалне редукције због темпа говора (Поповић 1968: 89) – нпр. *ӣм̄а̄ ӣр̄а̄в̄ӣл̄ник да б̄ӯд̄е̄ / ӣм̄а̄ да се ӣа̄к̄о̄ м̄ӣслим̄ к̄а̄квӣ о̄га̄ју* (И3). Спорадичном редукцијом дужине у положају 10 лознички говор слаже се са стањем регистрованим у Мачви (уп. Николић 1966: 196), а почиње да се приближава и стању у употребној норми забележеном међу говорницима с херцеговачко-крајишког дијалекатског простора (уп. Чопа 2019: 39–40).

4.5. Поста акценатске дужине у енклизи и аналошка дужења

Будући да је поста акценатска дужина најподложнија позиционом губљењу у крајњем отвореном слогу, за шта у датом корпусу постоје потврде у сва четири фонетска положаја (*ӣр̄в̄о̄*, *г̄о̄г̄ӯӣе̄*, *в̄ӣӣе̄*, *ӣа̄к̄о̄*), уочавају се одређене правилности кад се реч нађе у енклизи. Како се у том случају слог са дужином не осећа више као крајњи (Николић 1970: 55), неакцентована дужина много се боље чува, чак и у морфолошким

категоријама у којима долази до аналошког скраћивања (*шдлїм се*). Да би уопште постојала могућност за конзервирање дужине у енклизи, поста акценатска дужина мора постојати на фонолошком нивоу у датом положају (Ивић и др. 1994: 146). Стога се иза претходне постацентске дужине и дугосилазног акцента, где је, изузев утицаја одређених семантичких критеријума, дужина малтене у потпуности редукована, дуги неакцентовани слог не чува ни у енклизи (*исїлїиї : исїлїиї се, свїћї : свїћї ми се*). Насупрот томе, у речима где је дужина фонолошки постала факултативна, веће су шансе да ће се појавити у енклизи – уп. *дндї бїли смо шїу зїједно : и дндї је он клїкнуд* (И1), *нїкако вїшї сїд имїм врїмена зї њїа : вїшї се їїжњї дїје шїбм дїшїшїу* (И2), *їдслї кад сам нїунила їдесїї їїшї їдїна : їдслї се чїдї дїшїкуд дїв дїшїкуд днд* (И3). Пошто се дужина у положају 12 доследно чува, исти случај је и с дужином иза краткоузлазног акцента кад је у енклизи – уп. *овїкд нїшїшїа їбсебно : овїкд ми се дїїагне* (И2), *їедно їїшї шїсї шїрїкбївї крїшїавїца шїакд : шїакд сам кїд унїрїшївала се* (И3). Наравно, како је и у медијалним слоговима у одговарајућим фонетским позицијама поста акценатска дужина фонолошки факултативна, забележени су примери где и у енклизи долази до рекукције: *ївек хї бїшї їдсла* (И1),¹⁹ и *брїжї се жївї* (И2),²⁰ *дндї су ми їзїли бенефїцїрїни рїднї сїїїж зї їодїне сїїрбсїшї* (И3).²¹

С тим у вези, у енклизи су заступљена и специфична дужења. Поред мноштва примера у радном глаголском придеву иза краткосилазног акцента и неакцентоване краткоће (*бїд је, вїдїлї сїе*), присутна су у истој категорији и дужења иза узлазних акцената (*їшлї смо, бїлї је*). Иста појава

¹⁹ Ван енклизе код истог информатора прилог је забележен с дужином: *ївїк* (x2).

²⁰ Ван енклизе код истог информатора забележен је пример с дужином: *брїжї*.

²¹ Код истог информатора прилог је ван енклизе забележен с дужином: *дндї* (x10).

присутна је и у енклитичком облику помоћног глагола *xīīēīī* (*ишї̀à ħē вам: ишї̀ħēи ме*).²² За разлику од забележених случајева у суседним говорима (уп. Николић 1966: 201; 1968: 386; 1969: 15; Радовановић 2014: 53), у испитаним идиолектима нема потврда дужења датих енклитика ван енклизе. Међутим, оно што се у анализираном корпусу испољава као продуктивна појава јесте дужење наставака радног глаголског придева ван енклизе. Тако осим представљених примера у положају 7, издвајају се и дужења тих наставака у положају 4 – *бїлї* (И1), *бїлē* (И3), те положају 10 – *ишлї* (И1); *ишлā* (И1 x 2, И3 x 1); *гòшлò*, *ишлē* (И3). Дужење у радном глаголском придеву иза узлазних акцената и у енклизи и ван ње могло би се тумачити као последица доследног чувања дужине настале контракцијом вокала у једнини мушког рода (*гòйуњāвò ме, ишò*), а и напоредног стања у положају иза краткосилазног акцената и неакцентоване краткоће (*бїò : бїò је, завршїлā : завршїлā је*). Ипак, без обзира на продуктивност аналошких процеса, ни у једној од фонетских позиција није реч о доследној појави (*чўò, вòдила сам; ирòшло, гòшли смо*).

Пошто код именица постоје одређена семантичка ограничења у редукцији, па се дужине системски и даље добро чувају у одређеним падежним наставцима, није забележено ниједно аналошко дужење у енклизи типа *òд жє̀нē је > жє̀нā је*, својствено војвођанским говорима (Ивић 2001: 100), већ се дужења тог типа везују само за радни глаголски придев и помоћни глагол у футуру I.

Поред секундарне дужине у показној заменици (*ишāквā, ишāквò*), која је регистрована у положају 10, забележени су код најстарије информаторке и примери аналошког дужења у присвојној заменици (*њēòвò, њēòвòт*), дакле у положајима 7 и 8. У датим примерима као и у положају иза краткоузлазног акцената дошло је до аналошког дужења наставака према одређеном придевском виду (уп. Николић 1966: 221).

4.6. Заступљеност појаве у говорима информатора

²² У испитаним идиолектима није забележена потврда о овом дужењу иза краткоузлазног акцената: *рēћу иє* (И2).

У сврху израчунавања индекса фреквенције не узимају се у обзир аналошка дужења јер нису стабилна појава у систему. У рачуницу не улазе ни варијантни акценатски ликови иза краткоузлазног акцента попут *jèdān* : *jèdan* због тога што су у питању дублетни односи својствени јадарском крају (Николић 1968: 386), а ни квалитативно се не би могли окарактерисати као примери варијације јер се у датим фонетским положајима поста акценатска дужина доследно чува.

Дијаграм 2: Процентуална заступљеност поста акценатских дужина код информатора²³

		И1					
0%	1	4	68,18%	46,38%	7	10	89,74%
0%	2	5	66,66%*	34,25%	8	11	100%
0%	3	6	50%*	42,39%	9	12	100%
		И2					
15,15%	1	4	78,26%	62,42%	7	10	96,22%
0%	2	5	100%*	42%	8	11	100%
0%	3	6	66,66%*	57,14%	9	12	100%
		И3					
5,55%	1	4	72,41%	83,63%	7	10	93,55%
2,44%	2	5	0%*	74,36%	8	11	100%
4,76%	3	6	50%*	76,23%	9	12	100%

Као што се из приложеног може видети, у одређеним позицијима регистровано је доследно чување поста акценатских дужина, у другима варијација, а у трећима потпуна редукција (Ивић и др. 1994: 95). Положаји где су заступљене варијације могу се даље квалификовати као положаји у којима дужина преовладава ($> 66,66\%$), положаји у којима је дужина изразито факултативна ($33,33\% < x < 66,66\%$) и положаји у којем се дужина

²³ Знаком * обележени су проценти израчунати из веома малог корпуса примера, те се резултати узимају с резервом. Тамнијим нијансама означени су положаји у којима се поста акценатска дужина у већој мери чува, а светлијим нијансама где се у мањој мери чува. Позиције где се дужина спорадично јавља шрафиране су.

спорадично јавља (< 33,33%) (уп. Ивић и др. 1994: 122). Тако је у положајима 4²⁴ и 10 код сва три информатора уочена превласт дужине.

Међутим, поређем одређених квантитативних резултата запажају се значајније међугенерациске разлике. Код најстаријег информатора постацкценатске дужине у позицијама иза неузлазне дужине налазе се пред потпуном редукијом, као и у положају 1 код средњег информатора, док у говору најмлађег информатора уопште не постоје. Иако је у положају 4 израчунат унеколико већи индекс фреквенције код средњег информатора него код најстаријег, код најмлађег је очекивано израчунат најмањи. Пошто број забележених случајева у положајима 4–6 знатно заостаје за примерима у положајима 7–9, генерацијски условљена језичка промена најбоље се огледа у све три позиције иза неузлазне краткоће – $I3 > I2 > I1$, те се дужина најбоље чува у говору најстаријег информатора, највише редукује у говору најмлађег, а већ у говору средњег постаје изразито факултативна.

Такође, код сва три информатора у датим позицијама преплићу се фонетске и морфолошке правилности у конзервирању дужина, па се и статистички уочава да је индекс фреквенције у положају 7 већи од оног у положајима 8 и 9, што се тумачи тенденцијом чувања дугог отвореног неакцентованог слога у генитиву једнине, као и да су сагласно изнетој фонетској теорији, али и тежњи конзервирања прве граматичке дужине у генитиву множине, процентуално заступљеније дужине у медијалном него у крајњем затвореном слогу.

Премда је у оба случаја реч о фонетско-фонолошком језичком нивоу, за разлику од ситуације с преношењем акцената на проклитику, где су код истих информаторки за поређење резултата били битни и други социјални параметри попут радне средине, покретљивости и факултативног образовања (Веселиновић 2022), у случају постацкценатских дужина код информаторки битни су само узраст и утицај медија. Наиме, како је преношење акцената на проклитику само по себи уочљивије, оно се као маркирано обележје у развоју урбаног идиома све више повлачи и редукује, док постацкценатских дужина информаторке нису у толиком степену свесне. Стога се дужине као иманентна одлика лозничког вернакулара боље чувају

²⁴ За разлику од друге две позиције иза дугоузлазног акцента, у овом положају индекс фреквенције репрезентативан је јер је израчунат из значајно већег корпуса примера.

у идиолектима информаторки него акценатска проклиза, што се поготово испољава у позицијама иза узлазних акцената, где се поста акценатске дужине доследно или претежно чувају. Насупрот томе, на основу стања регистрованог у положајима иза неузлазне дужине и краткоће, може се уочити да се у датим положајима испитани вернакулар почиње удаљавати од суседних говора, у којима се поготово иза краткосилазног акцента дужина добро чува, и полако приближавати стању у употребној норми (уп. Чопа 2019: 42).

5. Закључна разматрања

Анализом прибављеног корпуса долази се до закључка да се поста акценатске дужине у лозничком варијетету појављују у већини категорија и случаја као и у околним говорима и Вук-Даничићевој ортоепској норми, али да од дате норме и раније забележеног стања на терену одступају у погледу фреквенције. Док се код сва три информатора дужине у положајима 11 и 12 доследно чувају, у осталим њихова појава варира од превласти дужине, преко изразите факултативности до спорадичног чувања и редукције, те се тиме урбани говор Лознице приближава стању у употребној норми екавске варијанте српског стандардног језика. Савремена тенденција најбоље се одражава у положајима иза неузлазне дужине – код најстарије информаторке забележени су неколики примери с очуваном дужином у сва три положаја, код средње само у отвореном крајњем слогу, а код најмлађе информаторке дужине иза дугосилазног акцента и неакцентоване дужине у потпуности су редуковане. Зачетак иновације испољава се у положајима 4 и 10, где се дужина за разлику од околних говора не чува више доследно, али и даље преовладава. Језичка промена у току огледа се и у степену варијације поста акценатских дужина иза неузлазне краткоће – индекс фреквенције у сва три положаја опада од старије ка млађој генерацији.

Поређењем испитаних идиолеката могу се приметити и одређене језичке тенденције у чувању и скраћивању поста акценатских дужина. Што се тиче редукције, ни код једног информатора није забележен низ од три дуга слога (*инфүзијѝ, рѝднѝкѝ*), а редак је и онај од два дуга (*ѝѝрѝ, клѝкѝрѝ*),

чиме се избегава њихово нагомилавање. Такође, при бржем говорном темпу дужине се окازیонално скраћују чак и у положајима где се фонолошки скоро доследно чувају (...*īākǎ*...). Кад је реч о конзервирању дужина, дуги слогови настали контракцијом вокалских група (*goīyŋābǔ me, čǎkǔ, īdǔsǔ*) у потпуности су очувани, а добро се чувају и дужине настале преношењем акцента на проклитику (*īrǎgā me, ù jā*). Енклиза утиче да се слог с дужином не осећа као крајњи, па се у датом медијалном слогу дужине боље чувају (*ǎngǎ : ǎngā je*). Примећено је да постоје и секундарне дужине, које могу бити мотивисане различитим аналогијама. Најзаступљеније су у наставцима радног глаголског придева, те се у датој морфолошкој категорији недоследно појављују дужине и у енклизи (*završilā je*) и ван ње (*završilā*), док аналошко дужење у енклизи типа *od ženē je > ženā je*, карактеристично за војвођанске говоре, ни код једног информатора није забележено.

За разлику од војвођанских говора, није у потпуности издиференциран ни однос чувања лексичких дужина и редукције граматичких, али се ипак могу уочити одређени морфолошки чиниоци. Тако се и у лозничком говору редукција дужина аналошки шири у крајње затворене и медијалне слогове презентске парадигме пре свега иза неузлазне краткоће (*ǎgǎ-ǎgǎš-ǎgǎmo; gǎhǎm-ǎgǎš; gǎhǎmo-ǎgǎmo*). С друге стране, у морфолошким категоријама где се испољава семантичка улога поста акценатских дужина, као што је забележено непосредно иза узлазних акцената и неузлазне краткоће у генитиву једнине именица женског рода на *-a* (*korǔnē; iz kǔhǎ, nǎzǎogǎ; gǎcǎ*), и непосредно иза неузлазне дужине, дугоузлазног и краткосилазног акцента у генитиву множине именица свих родова (*brīīā, ǎbīčājā; īrǔblǎmā, mesǎcǎj; xǎlǎbǎgǎ, krǎstǎvājǎ, fǎjlmǔvǎ*), дужине се добро чувају у отвореној ултими без обзира на реченични контекст, по чему је лознички говор близак општим одликама херцеговачко-крајишког дијалекта. Добар показатељ садејства фонетских и морфолошких фактора за чување или скраћивање поста акценатских дужина јесте однос међу индексима фреквенције у положајима иза неузлазне краткоће – код сва три информатора дужина се услед семантичких момената најчешће појављује у отвореној ултими, док се због фонетских

правилности очекивано у медијалним слоговима боље чува него у крајњим затвореним.

Како у сусрету двају варијетета најстабилнији остаје фонетско-фонолошки систем, може се закључити да су поста акценатске дужине и даље релевантна особина лозничког вернакулара. Доследно се чувају дужине у фонетски најповољнијим положајима 11 и 12, а у другим положајима редукција дужина мотивисана је првенствено унутарјезичким тенденцијама, али паралелно утичу и спољни фактори попут узраста и медија. Стога се дужине иза осталих прозодема скраћују, али и чувају, услед разних фонетских, морфолошких и аналошких процеса у самом језичком систему, док је брзина одвијања редукције изванјезички условљена – с најмлађом генерацијом опада индекс фреквенције поста акценатских дужина у свим положајима. Такође, пошто је у лозничком говору четвороакцентски инвентар стабилан, доследно је очувана опозиција по квантитету у акценатованим слоговима, те се и у вези са тим може сагледати стабилније стање неакцентоване дужине.

Међутим, с обзиром на мали број информатора, добијени резултати морају бити условно схваћени. Уз то, кад се у обзир узму назначени циљеви рада и сложеност процеса чувања и редукције поста акценатских дужина, важно је напоменути да би требало посветити обимније и обухватније студије ради утврђивања савременог стања ове појаве у лозничком говору. Ово истраживање сходно томе представља покушај повезивања и примене постојећих метода, као и допринос и потенцијалне смернице за нека будућа истраживања поста акценатских дужина и осталих прозодијских појава у лозничком говору.

ЛИТЕРАТУРА

Бјелаковић, Исидора и Маја Марковић (2009). Послеакцентска дужина у говору Новог Сада. У: *Говор Новог Сада. Свеска 1. Фонетске особине. Лингвистичке свеске 8* (Ур. Ж. Бошњакковић). Нови Сад: Филозофски факултет. 110–128.

- Бошњаковић, Жарко (2009). Испитивање градских говора у Србији. У: *Говор Нової Сада. Свеска 1. Фонетичке особине. Лингвистичке свеске 8* (Ур. Ж. Бошњаковић). Нови Сад: Филозофски факултет. 47–76.
- Веселиновић, Бранислав (2022). Преношење акцената на проклитику у говору Лозничанки. У: *Млади и српистика: зборник радова њолазника образовних њроѡрама у НОКЦ „Вук Караѡић” у Тршићу* (ур. М. Ковачевић и др.). Тршић – Београд: Научно-образовно културни центар „Вук Караѡић” – Јасен. 94–113.
- Веселиновић, Бранислав и Јана Марковић (2020). Данашњи говор Тршића. У: *Млади и српистика: зборник радова њолазника образовних њроѡрама у ОКЦ „Вук Караѡић” у Тршићу* (ур. А. Јовановић и др.). Београд: Завод за унапређивање образовања и васпитања; All in one Business Center. 51–66.
- Ивић, Павле (1994). *Српскохрватски дијалекти: њихова стуркуѡура и развој*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ивић, Павле (1998). *Расѡраве, стурдије, чланци. О фонолоѡији*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ивић, Павле (2001). *Дијалекѡолоѡија српскохрватској језика. Увод и шѡокавско нарече*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ивић, Павле, Жарко Бошњаковић и Гордана Драгин (1994). Банатски говори шумадиско-војвођанског дијалекта. Прва књига: Увод и фонетизам. *Српски дијалекѡолошки зборник XL*.
- Николић, Берислав (1964). Сремски говор. *Српски дијалекѡолошки зборник*. XIV: 201–402.
- Николић, Берислав (1966). Мачвански говор. *Српски дијалекѡолошки зборник*. XVI: 183–314.
- Николић, Берислав (1968). Тршићки говор. *Српски дијалекѡолошки зборник*. XVII: 373–473.
- Николић, Берислав (1969). Колубарски говор. *Српски дијалекѡолошки зборник*. XVIII: 1–71.
- Николић, Берислав (1970). *Основи млађе новошѡокавске акценѡуације*. Београд: Институт за српскохрватски језик.
- Николић, Мирослав (1991). Говор србијанског Полимља. *Српски дијалекѡолошки зборник*. XXXVII: 1–548.
- Петровић, Драгољуб (1996). Фонетика. У: *Српски језик на крају века* (Ур. М. Радовановић). Београд: Институт за српски језик САНУ; Службени гласник. 87–110.
- Пецо, Асим (1970). Вук–Даничићеви акценатски принципи и наша стандардна прозодиска норма. *Наш језик*. XVIII/1–2: 93–102.
- Поповић, Иван (1968). *Говор Госѡођинаца у свеѡлосѡи бачких ѡовора као целине*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Радовановић, Драгана (2014). Говор Ваљевске Подгорине. *Српски дијалекѡолошки зборник*. LXI: 7–366.

- Радовановић, Милорад (1996). Предговор. У: *Српски језик на крају века* (Ур. М. Радовановић). Београд: Институт за српски језик САНУ; Службени гласник. 1–16.
- Рајић, Љубиша (2009). Градски говори. У: *Говор Нової Сада. Свеска 1. Фонетске особине. Лингвистичке свеске 8* (Ур. Ж. Бошњаковић). Нови Сад: Филозофски факултет. 31–46.
- РМС: *Речник српскохрватскої књижевної језика*. I–III. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1969. IV–VII. Нови Сад: Матица српска, 1971–1976.
- РСЈ: *Речник српскої језика. Измењено и ѿправљено издање*. Нови Сад: Матица српска, 2011.
- Чопа, Миљана (2019). Прозодијска норма и њена реализација на примеру поста акценатских дужина. *Наш језик*. L/1: 29–46.

*

- Labov, William (1984). Field Methods of the Project Linguistic Change and Variation. U: *Language in Use: Readings in Sociolinguistics* (Ur. J. Baugh, J. Scherzer). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall. 28–53.
- Okuka, Miloš (2008). *Srpski dijalekti*. Zagreb: SKD Prosvjeta.
- Radovanović, Milorad (2003). *Sociolingvistika*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Subotić, Ljiljana, Dejan Sredojević i Isidora Bjelaković (2012). *Fonetika i fonologija: ortoepska i ortografska norma standardnog srpskog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

Branislav Veselinović

THE POSTACCENTUAL LENGTHS IN THE SPEECH OF WOMEN FROM LOZNICA

SUMMARY

The paper deals with postaccentual lengths in the speech of three women from Loznica in order to determine the contemporary condition of this feature in the Loznica vernacular, which is traditionally classified into the Eastern Herzegovinian dialect, to compare it with the condition in the surrounding vernaculars and the Vuk-Daničić accentual norm, as well as to discover to what extent the feature appears in the idiolects of members of different generations, which could present the potential progression of the

language change, i.e. more frequent reduction of postaccentual lengths. Using the qualitative-quantitative method, lengths were analyzed in 12 possible phonetic positions. The analysis has shown that the examples with postaccentual lengths are equivalent to the instances appearing in the surrounding vernaculars and the Vuk-Daničić accentual norm, albeit they do not occur in most positions as consistently as they do in the referred norm. Thus, the occurrence of postaccentual lengths depends on intra-linguistic processes – interaction of phonetic and morphological factors, as well as different analogies. As expected, lengths were mostly reduced in the speech of the youngest informant. Since the decrease of index of frequency caused by age can be noticed in the corresponding phonetic positions, it turns out that extra-linguistic factors such as generation and media also influence the process of reduction of postaccentual lengths in the Loznica vernacular.

KEYWORDS: dialectology, Eastern Herzegovinian dialect, Loznica vernacular, postaccentual lengths, social factors, language change, variations, accentual norm.

Бранислав Веселиновић
Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Република Србија
baneveselinovic5@gmail.com